

K O N I N K L I J K E N E D E R L A N D S E
A K A D E M I E V A N W E T E N S C H A P P E N

Naar Den Haag! Ruim vier eeuwen vertegenwoordiging en vertegenwoordigers op het Binnenhof.

Nijenhuis, I.J.A.

2017

DOI (link to publisher)

[10.13140/RG.2.2.33116.80004](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.33116.80004)

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Nijenhuis, I. J. A. (2017). *Naar Den Haag! Ruim vier eeuwen vertegenwoordiging en vertegenwoordigers op het Binnenhof*. Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.33116.80004>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knaw.nl

Naar Den Haag! Ruim vier eeuwen vertegenwoordiging en vertegenwoordigers op het Binnenhof. Lezing symposium De Staten-Generaal op papier en in de praktijk, 1576-2015, Den Haag, Rooksalon gebouw Tweede Kamer, 25 juni 2015.

Ida Nijenhuis, Huygens ING

Met de titel van mijn verhaal, 'Naar Den Haag! Ruim vier eeuwen vertegenwoordiging en vertegenwoordigers op het Binnenhof', voeg ik mij in wat misschien wel een traditie mag worden genoemd: in de geschiedschrijving van de Nederlandse Staten-Generaal kennen wij namelijk verschillende publicaties waarin de tijdsaanduiding 'eeuwen' in de benaming voorkomt. Zo verscheen in 1964 *500 jaren SG in de Nederlanden*¹, een werk waarin verschillende specialisten de ontwikkeling van de vertegenwoordigende instellingen in Nederland beschreven. Recenter, in 2013, werd *De Staten-Generaal. Vijfenthalve eeuw geschiedenis van het parlement* gepubliceerd. Hierin belicht de auteur de geschiedenis van onze staatsinrichting, met speciale aandacht voor de band tussen het Huis van Oranje-Nassau en het parlement.² Deze 'eeuwen' in de boektitels suggereren continuïteit, een geschiedenis niet van breuken, maar van een geleidelijke transformatie van door coöptatie en patronage benoemde provinciale afgevaardigden naar met algemeen kiesrecht gekozen volksvertegenwoordigers. Vanaf 1464, toen de Bourgondische hertog Filips de Goede adellijke en stedelijke vertegenwoordigers uit de zuidelijke en noordelijke Nederlanden in Brugge bijeenriep, tot onze tijd waarin de Eerste en Tweede Kamer samen die naam dragen, is de term 'Staten-Generaal' voor de centrale vertegenwoordigende instelling in onze contreien bijna permanent in gebruik geweest – en dat zal het beeld van continuïteit zeker versterkt hebben. Ik zeg 'bijna permanent', want in die titels vergeten we voor het gemak het korte tijdvak waarin we geen Staten-Generaal hadden, maar een Nationale Vergadering en een reeks verschillende revolutionaire regimes die elkaar vanaf 1795 tot 1814 opvolgden. In die turbulente periode werd ook al een grondwet opgesteld - de Staatsregeling - en er werd met een gekozen volksvertegenwoordiging geëxperimenteerd. De Bataafs-Franse periode is dan ook de periode met de meeste politieke en institutionele innovaties. In het online *Repertorium van Ambtsdragers en Ambtenaren* is dat goed te zien: van de daarin geïnventariseerde instellingen en functies voor de periode 1428-1861 dateert het grootste aantal uit de periode 1795-1813 – vanzelfsprekend kende het merendeel daarvan een kortstondig bestaan.³

Geen wonder dat men bij de substantiële vernieuwing van de staatsinrichting die in 1813 op gang kwam weer koos voor Staten-Generaal als benaming van het nationale vertegenwoordigende lichaam; men keerde op die manier in elk geval symbolisch terug naar 'de oude tijden' van bedaarde vergaderraars. Die oude tijden begonnen in 1576, omdat dit nu eenmaal het jaar is waarin, zoals één auteur dat noemt, 'de Staten-Generaal nieuwe stijl' ontstonden. Een kleine opfriscursus voor degenen onder u die dat niet onmiddellijk paraat hebben: het onafhankelijke optreden van de Staten-Generaal had zich vanaf 1576 ontwikkeld uit de gemeenschappelijke opstand van de zeventien Nederlanden tegen hun Spaanse landsheer. In dat jaar kwamen zij namelijk voor het eerst zelfstandig bijeen, ook al had Filips II hun dit verboden. In de jaren die volgden vormden de zeven noordelijke gewesten ongewild uiteindelijk een unie zonder soeverein hoofd. Naar personen aan wie

¹ S. J. Fockema Andreae en H. Hardenbergh, *500 Jaren Staten- Generaal in de Nederlanden. Van staten-vergadering tot volksvertegenwoordiging* (Assen, 1964).

² Arnout van Cruyningen, *De Staten-Generaal. Vijfenthalve eeuw geschiedenis van het parlement* (Kampen, 2013).

³ *Repertorium van ambtsdragers en ambtenaren 1428-1861*
<http://resources.huygens.knaw.nl/repertoriumambtsdragersambtenaren1428-1861> (laatst gezien 20-11-2016).

de soevereiniteit kon worden opgedragen hadden zij namelijk wel degelijk gezocht. Mislukte avonturen met de hertog van Anjou en de graaf van Leicester resulteerden uiteindelijk in 1588 in een Republiek van zeven soevereine provincies waarvan de afgevaardigden elkaar ontmoetten in de Staten-Generaal. In deze vergadering besloten zij gezamenlijk over de te volgen buitenlandse politiek, defensie, financiën, overzeese handel, bepaalde godsdienstzaken, enzovoort. Uitgangspunt voor de besluitvorming vormden de afspraken die al in januari 1579 in Utrecht waren gemaakt bij de toen door vertegenwoordigers van Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht en de Groningse Ommelanden gesloten Unie. De rest – waaronder de plaats van samenkomst, vergaderwijze, vastlegging van besluiten, ambtelijke ondersteuning, ceremonieel – moest zich, met een basaal reglement van orde uit 1577 als grondslag, in de loop der jaren uitkristalliseren of zelfs nog laten uitvinden.

Afbeelding 1: Poster met de afbeelding van de Ridderzaal op het Binnenhof tijdens de Grote Vergadering van de Staten-Generaal in 1651. Schilders: Bartholomeus van Bassen; Anthonie Palamedesz. Bron: Rijksmuseum Amsterdam

De voor deze bijeenkomst gebruikte poster (afbeelding 1) toont de heren Hoogmogenden, zoals de leden van de Staten-Generaal op een gegeven moment aangeduid wilden worden, in actie tijdens de Grote Vergadering van 1651 die in de Grote of Ridderzaal werd gehouden. Dat beeld vertekent enigszins de werkelijkheid, want in het algemeen waren lang niet alle tot gedeputeerde ter Staten-Generaal benoemde leden aanwezig. En ook vergaderden zij in een kleinere vergaderzaal, een van de voormalige grafelijke vertrekken op het Binnenhof. Zij vergaderden dagelijks, ook in het weekend, en kenden geen reces. De werklust nam met de groei in internationaal aanzien en betekenis toe en is zichtbaar in de steeds dikker wordende resolutieregisters van de zeventiende en achttiende eeuw en in het 1200 meter lange archief van de oude SG.

Afbeelding 2: Mr. Willem Wintgens (1818-1895). Bron: Collectie-Van Eck (Nationaal Archief)

Maar hoe keken de negentiende-eeuwse leden der Staten-Generaal aan tegen hun voorgangers, hun 'collega's' uit de tijd van de Republiek? En waren het wel collega's? En heeft het überhaupt zin om te weten wie zij waren? Dit zijn de vragen waar ik het vanmiddag met u over wil hebben. De terugkeer van de benaming Staten-Generaal was niet het enige beroep op het verleden dat de 'reconstructeurs' in 1813-14 deden. Zoals Juke Turpijn in zijn studies van de Tweede Kamer na 1848 al opmerkte, was in de post-Napoleontische jaren historisch besef voor de Nederlandse elite een essentiële vaardigheid. Zo bepleitte de grondlegger van het negentiende-eeuwse staatsbestel Gijsbert Karel van Hogendorp, zonder succes, in de nieuwe grondwet opnieuw de titel 'raadpensionaris' te gebruiken, en wel voor de persoon die in zijn ogen 'het beleid' van de nieuwe Staten-Generaal moest vormgeven.⁴ Een halve eeuw later, na de grondwetswijziging van Thorbecke, betraden voor het eerst rechtstreeks gekozen leden de Tweede Kamer en ook voor hen vormde het prerevolutionaire verleden, de heren Hoogmogenden en de oude Staten-Generaal te respecteren referentiepunten. Het beste bewijs daarvoor vormt een tastbaar product, een monument in hout, glas en vooral schoonschrijfkunst, dat we in de zaal hiernaast, de Koffiekamer, kunnen bewonderen: de *Lijst met Namen van de Afgevaardigden der Staten-Generaal uit de periode 1576-1796*. Het is het resultaat van wat we tegenwoordig een project zouden noemen, in 1854 vanuit de Commissie voor Huishoudelijke Aangelegenheden van de Tweede Kamer (CHA) en het Rijksarchief geëntameerd. Deze huishoudelijke commissie werd voor het eerst vermeld in art. 14 van het Reglement van 1849 en werd elk zittingsjaar ingesteld. Zij bestond uit de voorzitter van de Tweede Kamer en een aantal Kamerleden. Voorzitter in 1854 was de gematigd liberaal Willem Boreel van Hogelanden. Een van de leden was mr. Willem Wintgens, in 1849 als jongste lid in de nieuwe, rechtstreeks gekozen Tweede Kamer gekomen als gematigd liberaal politicus, hoewel hij allengs conservatiever werd (afbeelding 2). Hij schijnt in zijn spreekbeurten lang van stof te zijn geweest en daarmee onder meer zijn mede-Kamerlid Schimmelpennick van der Oye flink geërgerd te hebben: tijdens een toespraak van Wintgens verliet die namelijk tamelijk in het oog vallend de vergaderzaal en sprak tegen de in de koffiekamer aanwezige medeleden: "God, God, wat staat die Wintgens weer te zaniken".⁵

⁴ J. Turpijn, 'Het gezag van "mijnheer de voorzitter" in de parlementaire cultuur van de negentiende eeuw', . *BMGN - Low Countries Historical Review*, 120 (2005) 418.

⁵ Lemma mr. W. Wintgens, website Parlement & Politiek, https://www.parlement.com/id/vg09l1d294z5/w_wintgens

Afbeelding 3: Reinier Cornelis Bakhuizen van den Brink (1810-1865). Foto: Maurice Vermeer, Den Haag, ca. 1860-1865.

Wintgens bleef lid van de CHA tot januari 1868 en schijnt daarin vooral ‘het dossier’ Namenlijst te hebben behartigd. Helaas bieden het CHA-archief noch de Handelingen van de Tweede Kamer veel informatie over de achtergronden en de motieven voor het produceren van de lijst. Wellicht was het vooral het initiatief van de in 1854 tot rijksarchivaris benoemde en zeer ambitieuze dr. Reinier Cornelis Bakhuizen van den Brink (afbeelding 3). Van den Brink, ook wel de ‘herschopper’ van het archief genoemd, riep al voor zijn aanstelling: ‘Geraak ik eenmaal aan het Archief, dan moet ik vrijheid hebben daar revolutie te maken.’ Zeker is dat de kersverse rijksarchivaris snel in actie kwam waar het de Tweede Kamer betrof: op 30 mei 1854 lezen we in de (niet echt uitvoerige) notulen van de Commissie voor Huishoudelijke Aangelegenheden dat Wintgens van de rijksarchivaris het aanbod heeft gehad “stukken te geven voor de kamer”; ook meldde Bakhuizen van den Brink dat hij voor het rijksarchief een exemplaar van gedrukte kamerstukken zou willen ontvangen. Dan volgt nogal cryptisch: “Lijst van al de leden der Staten-Generaal. ... Hij wil er tableaux van hebben. ... Ten gevolge van afspraak met lid huish[oudelijke] Comm[issie]”.⁶

Vanaf dit moment is het project Namenlijst met enige regelmaat terug te vinden in de notulen en stukken van de CHA over de jaren 1854-1858. Op 17 juni 1854 schreef de CHA de rijksarchivaris met veel genoegen kennis te hebben genomen van diens aanbod lijsten te doen maken van de afgevaardigden ter vergadering der Staten-Generaal, gedurende geheel het tijdperk van het bestaan der Republiek. “Ware het u mogelijk, die lijsten *met eenigen spoed* te doen afwerken en ter onzen beschikking te stellen, wij zouden ons daardoor dubbel aan u verplicht rekenen.” Ruim een maand later antwoordde Bakhuizen van den Brink dat hij het werk aan de namenlijst al begonnen was en dit met ijver zou voortzetten. Hij voegde toe: “Spoed zal ik daarbij zooveel behartigen, als met een nauwkeurig onderzoek, dat niet altoos gemakkelijk blijkt, bestaanbaar is”.⁷ Zo mogen wij het horen!

(laatst geraadpleegd 4 mei 2017).

⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Tweede Kamer der Staten-Generaal, nummer toegang 2.02.22, inventarisnummer 3243.

⁷ Bakhuizen van den Brink aan de CHA, 19 juli 1854. NL-HaNA, Tweede Kamer, 1815-1945, 2.02.22, inv.nr. 3243.

Die nauwkeurigheid hield onder anderen in dat ook de provinciale archieven bij het opmaken van de lijsten werden betrokken. Zij moesten de gegevens in de Haagse Staten-Generaal collectie bevestigen, corrigeren of aanvullen.

Een flinke tijd later, november 1855, meldt Wintgens dat men bezig is aan de lijsten van de voormalige Staten-Generaal en in januari 1856 blijkt dat inmiddels ook de pas aangetreden bibliothecaris van de Tweede Kamer, de heer Jan Jacobus Noordziek, bij het project betrokken is geraakt. Ook de heer D.W. Roobol, commies bij het ministerie van Financiën en – niet onbelangrijk – een verdienstelijk schoonschrijver is benaderd! Hem is verzocht de namen van de oude vertegenwoordigers te kalligraferen en daartoe doet de commies op 7 februari 1856 een voorstel. Roobol zal elke vertegenwoordiger “in Gothisch schrift” voor 7 cents per naam, met heerlijke titels en ‘qualiteiten’, aanleveren. Voor het hoofd van de lijst heeft hij al een ontwerp gemaakt “in gothieken stijl, met gekleurde en rijk versierde majusculen op gouden fonds, wapens met toepasselijke heraldische ornamenten, arabesken enz enz” dat 100 gulden zou moeten kosten.⁸ Ondertussen was berekend dat er 3000 namen uitgeschreven moesten worden, waarmee dat onderdeel van Roobols werk op 200 gulden zou uitkomen. De commies liet ook nog weten dat hij buiten zijn bureautijd (van 9.30 tot 15.45) en zondags de gehele dag disponibel was. De CHA-leden raken echter enigszins in paniek: betrof het werkelijk 3000 unieke personen? Als dat zou kloppen, dan kwam dat al snel uit op 7-8 tableaux, want per naam moest met twee regels informatie worden gerekend! Die 3000 vertegenwoordigers bleken echter een realiteit, dus uiteindelijk werd gezocht naar een besparing in ruimte, door de vroegmoderne collega’s niet te voorzien van hun ‘qualiteiten’ (academische titels en ambten; de heerlijke titels moesten blijven om familieverwarring te voorkomen). Wel zou men met de vergaarde informatie, of ‘bouwstof’, zoals de CHA dat noemde, een uitgebreider overzicht kunnen maken en dat laten drukken.

Op 15 augustus 1857 was het dan zover: Bakhuizen van den Brink stuurde de met nauwkeurigheid en ijver verzamelde namen naar de Commissie voor Huishoudelijke Aangelegenheden en liet de lijst vergezeld gaan van een uitvoerige brief waarin hij zijn werkwijze en de in de uitvoering van het project ondervonden problemen, nog eens op een rij zette. Deze brief is voor het grootste deel uitgegeven door Robert Fruin, maar het originele document bevat nog enkele aardige extra’s. Na te hebben uitgelegd waaruit precies de problemen bestonden (o.a. gebrekkige en wisselende systematiek in de aantekening van de toegelaten afgevaardigden, niet alleen in Den Haag maar ook bijvoorbeeld in verschillende provincies, vooral Gelderland) constateerde de rijksarchivaris dat de lijst toch zo volledig mogelijk was. Alleen het probleem met de heren die in de presentielijsten in de resolutieregisters als extra-ordinaris gedeputeerden waren vermeld, zonder naam dus, kon niet worden opgelost. Maar, zo stelde Bakhuizen van den Brink, die titel was vaak niet meer dan “eene vrijkaart, door aanzienlijke personen bij een uitstapje naar ’s-Gravenhage medegenomen, ten einde in collegiën en inrigtingen te worden toegelaten en onthaald, welke voor lieden van minderen rang gesloten bleven”. Vooral de Zeeuwen zouden zich hieraan schuldig maken, maar ook Gelderse edellieden maakten op deze manier vaak een pleziertochtje naar Den Haag. Al met al kreeg de Kamer nu “eene bloote nomenclatuur” met per naam de vermelding van het jaartal waarin de afgevaardigde voor het eerst optrad. Het was, zo meende de rijksarchivaris, niet meer dan een dor geraamte, “dat van den aard en inrigting onzer vroegere vertegenwoordiging niet het minste

⁸ Roobol aan Noordziek, 7 februari 1856. NL-HaNA, Tweede Kamer, 1815-1945, 2.02.22, inv.nr. 3243.

denkbeeld geven kan, waaruit men niet eens kan opmaken, welke leden op denzelfden tijd daar hebben zamengewerkt”.⁹ Maar de taaie arbeid had hem beslist wijzer gemaakt ten aanzien van de aard van de vroegmoderne vertegenwoordiging. Hij hoopte van harte dat er ooit een geschiedschrijver van de Staten-Generaal zou komen die al het in deze onderneming extra verzamelde materiaal zou gebruiken om het geraamte van namen “met vleesch en zenuw te bekleeden”.¹⁰ Ik kan mij zo voorstellen dat de rijksarchivaris verbaasd zou hebben opgekeken als hij zou horen dat we ongeveer 160 jaar later nog steeds bezig zijn aan dit verlangen te voldoen. Niet alleen hebben we nu het veelomvattende boek van Theo Thomassen over de archieven van de oude Staten-Generaal, ook zijn we op mijn instituut bezig een groot project voor te bereiden dat de resoluties van de vroegmoderne Staten-Generaal, de ruggengraat van het door Thomassen beschreven archief, online toegankelijk moet maken.¹¹

Niet zo snel, een half jaar na de oplevering van de lijst, bedankte de huishoudelijke commissie de rijksarchivaris voor de verrichte arbeid waarvan zij zich de omvang en complexiteit niet gerealiseerd had. De lijst zou, zo berichtte de commissie, na te zijn gekalligrafeerd, tentoongesteld worden. Uit een bericht in de *Leidse Courant* van 24 september 1858 blijkt dat Roobol zijn schoonschriftkunsten binnen een jaar had voltooid: er wordt gemeld dat koning Willem III bij het verlaten van het Tweede Kamergebouw “eenige ogenblikken heeft verwijld voor het thans in de antichambre geplaatste tableau, bevattende de namen der afgevaardigden ter Staten-Generaal, gedurende het tijdvak 1576-1796”. De koning onderhield zich met de commissie, betoonde zich belangstellend en wilde de namen van de vervaardigers weten. Met de plaatsing van het tableau was het namenproject na ruim vier jaar volbracht, al probeerde Wintgens in 1860 nog goedkeuring te krijgen voor een vervolgproject waarin (naar Belgisch voorbeeld) de vertegenwoordigers van vóór 1576 bijeengebracht moesten worden.¹²

⁹ R. Fruin, *De gestie van Dr. R.C. Bakhuizen van den Brink als Archivaris des Rijks 1854-1865. Hoofdzakelijk uit zijne ambtelijke correspondentie toegelicht* (Den Haag, 1926) 102-104.

¹⁰ Bakhuizen van den Brink aan de CHA, 15 augustus 1857. NL-HaNA, Tweede Kamer, 1815-1945, 2.02.22, inv.nr. 3243.

¹¹ Theo Thomassen, *Instrumenten van de macht. De Staten-Generaal en hun archieven 1576-1796*. 2 dln., Den Haag, 2015. Voor het project Resoluties Staten-Generaal, 1576-1796 zie: <https://www.huygens.knaw.nl/resoluties-staten-generaal-1576-1796-vroegmoderne-politieke-besluitvorming-en-politieke-dialoog/>

¹² J. Turpijn, *Mannen van gezag: de uitvinding van de Tweede Kamer 1848-1888* (Amsterdam, 2008) 80. Die goedkeuring kwam er, maar tot nu toe heb ik niet kunnen ontdekken of er ook uitvoering aan het project is gegeven.

Afb. 4: *Namenlijst gedeputeerden ter Staten-Generaal*. Foto: Gert Jan Filarski 25 juni 2015.

Eerst wil ik terug naar mijn oorspronkelijke vragen: hoe keken de negentiende-eeuwse leden der Staten-Generaal aan tegen hun voorgangers, hun 'collega's' uit de tijd van de Republiek? En waren het wel collega's? En heeft het überhaupt zin om te weten wie zij waren? De eerste vraag heb ik enigszins beantwoord met de schets van de geschiedenis van de Naamlijst. Verder onderzoek zal misschien nog meer licht kunnen werpen op de beweegredenen van de initiatiefnemers, maar het project maakte zeker deel uit van wat de al eerder genoemde Turpijn het streven naar een publieke status van de Tweede Kamer heeft genoemd: "[de Kamerleden] zochten naar een identiteit voor het parlement en vonden haar in het verleden". Door de vroegmoderne wortels van de negentiende-eeuwse vergadercultuur te beklemtonen kon men zich, in Turpijns woorden, "historische monumentaliteit" verschaffen.¹³ Ondanks de overduidelijke verschillen (een monarchie in plaats van een republiek, vertegenwoordiging van heel het volk in plaats van een enkele provincie, geen last en ruggespraak meer), leek het Tableau met namen toch te zeggen dat men een eeuwenoude vergadertraditie continueerde. In die zin zullen de negentiende-eeuwers hun voorgangers toch als collega's hebben beschouwd. Maar hoe goed kende men de vroegmoderne vertegenwoordigers en hun werk werkelijk? Bakhuizen van den Brink liet de huishoudelijke commissie nog weten dat het bij hem gegroeide inzicht in de aard van de vroegmoderne vertegenwoordiging hem zeker niet tot een *laudator temporis acti* had gemaakt. Wie weet zouden ook Wintgens en zijn collega's bij grondiger kennis van de werking van de Staten-Generaal ten tijde van de Republiek met wat meer scepsis naar het Tableau hebben gekeken (afbeelding 4).

De personele en institutionele continuïteit die de namenlijst suggereert, is in het onderzoek naar de Nederlandse geschiedenis van de politiek tot voor kort nog weinig geproblematiseerd. Wel verscheen al in 1994 *Nederland als vergaderland*, een historisch-sociologische studie van Wilbert van Vree, waarin de evolutie van het vergaderen als continue politieke praktijk onder de loep werd genomen. In navolging van Norbert Elias beschouwt Van Vree de ontwikkeling van wat hij

¹³ Turpijn, *Mannen van gezag*, 80-81.

‘parlementarisering’ noemt, als onderdeel van het civilisatieproces. Die ‘parlementarisering’ van Nederland ziet hij als een proces waarin het ‘gedragsrepertoire’ van de ‘vergaderstand’ uit de tijd van de Republiek, verbreid raakte en toegepast werd. En natuurlijk ook aangepast: er vond in de negentiende eeuw nadere regulering en reglementering plaats door de invoering van nieuwe vergadertechnieken (denk aan moties, amendementen, verslaglegging, spreektijd).¹⁴ Een debat onder historici leverde het boek van Van Vree niet direct op, maar nu zijn er verschillende onderzoeksprojecten waarin geprobeerd zal worden de continuïteit van nationale politieke instellingen, ondanks de zich voordoende breuken, te achterhalen. In het NWO-project ‘The persistence of civic identities in the Netherlands, 1747-1848’ bijvoorbeeld, willen Judith Pollmann en Henk te Velde onderzoeken hoe radicaal de overgang van de lokaal georiënteerde Republiek naar het nationale koninkrijk nu feitelijk was, waarbij zij veronderstellen dat de grote politieke veranderingen op nationaal niveau alleen mogelijk waren door continuïteit. In de omschrijving van hun onderzoek zien zij continuïteit in de organisatie van het sociale leven op het regionale en lokale niveau en vooral ook in de betrokkenheid van burgers bij hun lokale en regionale gemeenschap. Hoe veerkrachtig bleven de vroegmoderne stedelijke en provinciale identiteiten, vragen deze Leidse onderzoekers zich af. Daarnaast is, ook in Leiden, Lauren Lauret bezig met een promotieonderzoek dat zich specifiek richt op de vergaderpraktijken van de Staten-Generaal en ‘the continuity of the early modern world of the political (1780-1848)’.¹⁵

Deze nieuwe projecten concentreren zich op de tweede helft van de achttiende eeuw en eerste helft van de negentiende. Het Tableau van Wintgens c.s. zal er dus vermoedelijk geen grote rol in spelen. Maar, om bij mijn laatste vraag uit te komen, hoe zinvol is het kennen van de personen die zo mooi in de Namenlijst zijn vastgelegd? Kan het de geschiedschrijving van politiek en vertegenwoordiging in de oude Staten-Generaal een nieuwe impuls geven? Van mij hoeft u geen ontkennend antwoord te verwachten, maar in de bestaande literatuur kom je met enige regelmaat tegen dat de oude Staten-Generaal vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw vooral een besluitenmachine werd, gevoed door het werk dat in de vele commissies achter de schermen werd gedaan en waarvan maar zelden duidelijk is wie er de hoofdrol in speelden.¹⁶ In de Staten-Generaal werd er bovendien niet individueel maar per provincie gestemd, en zoals Bakhuizen van den Brink al opmerkte, waren er velen die met geheel andere dan politieke bedoelingen als onbekende, extraordinaris afgevaardigden naar Den Haag kwamen. En dan waren er nog de vele leden van de in hetzelfde gebouw vergaderende Staten van Holland, die vaak de vergadering van de Hoogmogenden binnenstapten om met hun aanwezigheid invloed uit te oefenen – ook hun namen kennen we vaak niet. Toch is het belangrijk de ‘blote nomenclatuur’ met ‘vlees en zenuw’ te bekleden om zo de sociaal-institutionele kant van de Staten-Generaal in beeld te brengen. In de namen die we in hun resoluties vermeld zien, weerspiegelt zich namelijk ook een sociaal netwerk met vele overlappende lagen en voortdurend evoluerende constellaties. Het blootleggen van hun interactie maakt een uniek perspectief op de bestuurscultuur, het politieke en besluitvormingsproces en de vormen van beïnvloeding op het Binnenhof mogelijk. De vergaderingen zelf waren immers steeds terugkerende sociale

¹⁴ Wilbert van Vree, *Nederland als vergaderland. Opkomst en verbreiding van een vergaderregime* (Groningen, 1994; laatste herdruk Amsterdam, 2008) 183 en volgende.

¹⁵ Meer informatie over deze projecten is te vinden op de website van de Leidese Universiteit: <https://www.universiteitleiden.nl/en/research/research-projects/humanities/the-persistence-of-civic-identities-in-the-netherlands-1747-1848> en <https://www.universiteitleiden.nl/en/staffmembers/lauren-lauret#tab-1> (laatste geraadpleegd op 4 mei 2017).

¹⁶ Het stelligst hierover is Guido de Bruin, *Geheimhouding en verraad. De geheimhouding van staatszaken ten tijde van de Republiek (1600-1750)* (Den Haag, 1991) 145, 148.

gebeurtenissen: de aanwezige gedeputeerden onderling en hun diverse ‘bezoek’ uit en contacten met binnen en buitenlandse bestuurders, hoogwaardigheidsbekleders, vertegenwoordigers en onderdanen. Alleen al de online editie van de resoluties van de Hoogmogenden over de jaren 1626-1630 bevat circa 6.500 personen, waarvan een substantieel aantal functioneert in het sociaal-institutionele kader van de Staten-Generaal.¹⁷ Al deze personen kunnen we zien als onderdeel van een historisch netwerk dat afwijkt van andere en veel vaker bestudeerde historische netwerken in correspondenties, documentcollecties of van bijvoorbeeld economische relaties. De institutionele continuïteit van de Staten-Generaal in Den Haag maakt dat de neerslag van hun vergaderingen een unieke gelegenheid biedt de ontwikkelingen in de netwerken en de politieke besluitvorming op de lange termijn te bestuderen en te analyseren. Daartoe zijn geavanceerde digitale technieken en tools onmisbaar. Met de uitgegeven bronnen die we al hebben, kunnen we op zoek gaan naar de opbouw en de evolutie van het sociale netwerk rondom de Staten-Generaal en naar de interactie tussen politiek-institutionele structuur, sociale samenstelling op verschillende niveaus en de agency van individuen op en rondom het Binnenhof. Uiteindelijk moet het mogelijk zijn een antwoord te geven op de vraag hoe de vergadering van de Staten-Generaal als politiek en maatschappelijk platform fungeerden in een periode waarin republieken anomalieën vormden in de Europese politieke constellatie. Niet de evenementiele politiek, maar de interactie tussen institutionele structuur, collectieve besluitvorming, sociale interactie en individuele agency staat zo centraal.¹⁸ Het heeft dus wel degelijk zin te weten wie de mannen op de Naamlijst van Bakhuizen van den Brink, Wintgens en Roobol waren. Hier wil het bij laten, al was het maar om te voorkomen dat een uwer gelijk Schimmelpenninck van der Oye de zaal verlaat en mij van gezanik beticht.

¹⁷ Zie *Resolutiën Staten-Generaal 1626-1630*. Bewerkt door I.J.A. Nijenhuis, P.L.R. De Cauwer, W.M. Gijsbers, M. Hell, C.O. van der Meij en J.E. Schooneveld-Oosterling, <http://resources.huygens.knaw.nl/bsluitenstatengeneraal1576-1630/BesluitenStaten-generaal1626-1651> (laatst geraadpleegd op 4 mei 2017).

¹⁸ In het Huygens ING-project ‘Governance, netwerken en besluitvorming in de Staten-Generaal’ (Ida Nijenhuis & Rik Hoekstra) wordt momenteel een eerste poging gedaan deze interactie zichtbaar te maken.